

ЧАЛАВЕК, ЯКІ НЕ ўМЕЎ МАЎЧАЦЬ, КАЛІ ТРЭБА БЫЛО КАЗАЦЬ ПРАЎДУ

100

Аляксей Карпюк (14 красавіка 1920 г., в. Страшава, цяпер Польшча – 14 ліпеня 1992 г., Гродна) – пісьменнік, публіцыст, грамадскі дзеяч. У 1934 г. скончыў сямігодку, вучыўся ў польскай гімназіі ў Вільні, у Навагрудскім педагагічным вучылішчы. У гады нямецка-фашысцкай акупацыі ўваходзіў у склад падпольнай дыверсійнай групы. Трапіў у беластоцкую турму, канцлагер Штутгаф, адкуль уцёк у 1943 г. Быў камандзірам партызанскага атрада імя К. Каліноўскага на Гарадзеншчыне, удзельнічаў у баях у Польшчы і Германіі. Быў двойчы паранены.

Скончыў аддзяленне англійскай мовы Гродзенскага педагагічнага інстытута (1949), Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве (1961). Быў загадчыкам РАНА, дырэктарам школы. Працаваў у Гродзенскім педінстытуце і ў абласной газеце “Гродзенская праўда”, уласным карэспандэнтам “Літаратуры і мастацтва” і загадчыкам агенцтва “Інтурыст” (Гродна). Пазней узначальваў Гродзенскае абласное аддзяленне СП БССР і Рэспубліканскі музей атэізму і гісторыі рэлігіі ў Гродне.

Член Саюза пісьменнікаў СССР з 1953 г., калі і дэбютаваў у друку з першай апавесцю “У адным інстытуце”. Заслужаны работнік культуры БССР (1980). Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа. Аўтар кніг “Дзве сасны” (1958), “Данута” (1960), “Мая Гродзеншчына” (1960), “Пушчанская адысея” (1964), “Вершалінскі рай” (1974), “Партрэт” (1983), “Сучасны канфлікт” (1985), “Карані” (1988) і інш.

Між тым, за гэтым сухім пералікам дат і падзей схаваны драматычны лёс чалавека, які на-

прыканцы жыцця напісаў адзін з самых пранізлівых сваіх твораў – аўтабіяграфічную кнігу “Развітанне з ілюзіямі”, дзе гранічна шчыра распавёў пра ўласны лёс, пра свае надзеі ды іх крушэнне.

Размова ідзе найперш пра 1970-я гг., пра якія афіцыйная біяграфія А. Карпюка сарамліва маўчыць. Але пра гэты перыяд сябра добра напісаў народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў: “Няшчасці абрынуліся на Карпюка, нібы каменны абвал у гарах. Перш за ўсё яго адхілілі ад працы сакратаром абласнога аддзялення СП БССР (з акладам 80 рублёў у месяц), розныя рэдакцыі разам адмовілі ва ўсіх публікацыях, з выдавецкіх планаў былі выкінутыя ўсе карпюкоўскія кнігі. А тут яшчэ прыйшлося пакласці ў анкалогію жонку-настаўніцу, на руках беспрацоўнага засталася двое дзяцей-студэнтаў і дачка-школьніца. Жыццё не стала на што, карміць сям’ю не было чым...”

У гэты час А. Карпюк быў выключаны з КПСС, больш за тое – з-за даносу над ім навесіла пагроза турэмнага зняволення. Таварышы і былыя калегі адварнуліся ад яго, як ад пракажонага. А тыя нешматлікія сябры, што засталіся (і Васіль Быкаў адзін з тых нямногіх), прапапоўвалі назвацца псіхічнахворым, схаваўшыся ў лякарні. І хоць Аляксей Нічыпаравіч быў у той час блізкі да самагубства, ён, тым не менш, выстаў. Выстаў у супрацьстаянні сам-насам з таталітарнай сістэмай.

Галоўная ж прычына яго непрыемнасцей заключалася, відаць, у тым, што А. Карпюк – які не толькі прайшоў усю вайну, але і дайшоў да Берліна – не ўмеў маўчаць, калі трэба было казаць праўду. Сам ён гаварыў пра сябе падчас аднаго з пісьменніцкіх з’ездаў: «Мае словы, магчыма, будуць камусьці не даспадобы. Што ж, мне нічога не трэба. Як гаворыцца ў песні: “Жила бы страна родная, и нету других забот!” Я стаю на сваёй зямлі, ды яшчэ каб не гаварыў на ёй таго, што думаю, то навошта ж тады жыць?!» Гэтых слоў яму не маглі дараваць ні тады, ні доўгі час пасля...

Аднак прайшлі гады, і некаторыя з тых, хто цкаваў Карпюка, панеслі пакаранне. Імя ж Аляксея Нічыпаравіча засталася не толькі ў літаратуры, але і ў гісторыі роднага горада: у Гродне ёсць аднайменная вуліца і мемарыяльная шыльда з імем адважнага пісьменніка-франтавіка; хоць зрэдчас, але выходзяць яго кнігі... Усё ж час – няўмольны суддзя: ён усё расстаўляе па сваіх месцах.